

ב. וביניהן, הקרקע המגולה אשר בין ענפי אילן זה לבין אילן זה.

וחוצה להן – סביב האילנות, ממקום שכלים ענפיהם ולחזן.

ב-ב-1 **כמלא רוחב האורה**, מלקט הפירות, (1) וסלו בידו, כדי שיוכל הלוקח ללקט את פירות הענפים החיצונים, בלא שיצטרך להדחק במקום צר, או לטפס על האילן. (2)

המוכר לחבירו בור בתוך שדהו, לדברי רבי עקיבא יש ללוקח זכות לעבור אל בורו דרך שדה המוכר, אף שלא הוכרה זכות זו בשעת המקח, כי מוכר ב"עין יפה" הוא מוכר.

אבל לדעת חכמים המוכר מוכר ב"עין רעה", על כן אין ללוקח זכות לעבור אל בורו דרך שדה המוכר, ועליו "לפרוח באויר" או לקנות דרך מבעל הקרקע כדי להגיע לבורו.

כמו כן, הלוקח שלשה אילנות בתוך שדה חבירו, לדעת חכמים אין לו זכות לעבור דרך שדה המוכר עד שיקח לו דרך מבעל הקרקע, ולדעת רבי עקיבא: יכול הלוקח לעבור דרך שדה המוכר, כי ב"עין יפה" מכר

לו.

טעם דינים אלו אליבא דחכמים: הלוקח קנה לעצמו קרקע מסויימת, ואין קרקעו של המוכר משועבדת לצרכיו של הלוקח. [מה שאין כן בלוקח שני אילנות, כפי שיתבאר בגמרא.]

**מתקיף לה**, הקשה **רבי אלעזר** על דברי רבי יוחנן: **השתא**, לעבור דרך שדה המוכר, אל אילנותיו **אין לו זכות**, דשדה המוכר **ארעא אחריתי היא**, (3) ואינה משועבדת ללוקח.

וכי אטו **כמלוא אורה וסלו יש לו!** ?

הלא קל וחומר הדברים: אם דרך אין לו, אף שאי אפשר לו לטפל באילנותיו וליהנות מהם, בלא שתהיה לו גישה אליהם.

כמלוא אורה וסלו – שאין בו כל כך צורך, שהרי יכול הוא לטפס על האילן או לעמוד תחתיו וללקט, לא שכן, שלא תהיה ללוקח זכות בכך, ומדוע אמר רבי יוחנן, שיש ללוקח כמלא אורה וסלו חוץ לאילן וענפיו! ?

**אמר רבי זירא: מדברי רבינו**, רבי אלעזר, (4) בקושייתו על רבי יוחנן, **נלמד: קנה שלשה**

2. תחתיהן וביניהן קנה קניין גמור, חוצה להן כמלוא אורה וסלו – להשתמש בהן בשעה שאורה את האילנות בלבד – שיטה מקובצת.

3. על פי הב"ח, וכן משמע ברשב"ם ובפירוש רבינו גרשום שהכל בכלל הקושיא ולא נאמרה תשובה לקושייתו של רבי אלעזר.

4. רבי אלעזר היה מרא דארעא דישאל – נדה כ ב.

מחוץ לענפי האילן, אבל תוספות [שם ד"ה לא] סוברים שבכל אופן איננו קונה יותר מאשר תחת הענפים וכמלא אורה וסלו ונפקא מינה, אם הענפים קצרים ואין לו בקרקע טז אמות – אינו מביא ביכורים מפירות אילן זה, וראה עוד ברשב"א כאן].

1. מלקט תאנים נקרא "אורה". [כבוצר בגפנים, קוצר בתבואה, גודר בתמרים, מוסק בזיתים ומלקט בשאר אילנות].

מתוקמא מתניתין כרבי עקיבא אלא כחכמים, והיות שרבי יוחנן התייחס אל דברי המשנה, על כן הקשה עליו רבי אלעזר: אם דרך אין לו לדברי חכמים, כל שכן הוא שאין לו כמלוא אורה וסלו.

וממאי, מנין לי שהמשנה אינה שנויה כדעת רבי עקיבא?

מדתני: קנה שלשה קנה קרקע, הגדילו ישפה, זכותו של המוכר לקצוץ את הענפים שבולטים מן האילן ומפריעים לו.

ואי סלקא דעתך משנתנו כדעת רבי עקיבא היא שנויה, אמאי ישפה?

הא אמר רבי עקיבא: מוכר בעין יפה הוא מוכר, ומסתמא היתה דעתו לתת ללוקח זכות להשאיר את הענפים בלא קציצה.

אמר ליה רב נחמן בר יצחק: יתכן שמשנתנו נשנתה אף כדעת רבי עקיבא, ואף לדעת רבי עקיבא אם הגדילו ישפה.

כי אימור דאמר רבי עקיבא: מוכר בעין יפה הוא מוכר, גבי בור ודות, דלא מכחשי ארעא, לא הבור שקנה הלוקח, ולא הדרך שאנו נותנים לו ללוקח אינם מזיקים

אילנות, הוא דאין לו דרך, היות ועצם הקרקע שלו, וקרקע המוכר — "ארעא אחריתי היא".<sup>(5)</sup>

הא קנה שנים יש לו ללוקח בדרך בשדה המוכר, משום דאמר ליה לוקח לבעל השדה: הא בלאו הכי אילנותי בארעא דידך קיימי, שהרי הקונה שני אילנות אין לו קרקע, ומאיזה טעם אני מניח את אילנותי בקרקע שלך? — היות וקרקעך משועבד לי לכל צרכי האילן, אם כן, מאותו הטעם, אף דרך יש לי בדרךך.

אמר, שאל, ליה רב נחמן בר יצחק לרבא: לימא רבי אלעזר לית ליה דשמואל רביה [האם דברי רבי אלעזר כאן סותרים את דברי שמואל רבו]?!

דהא אמר שמואל: הלכה כרבי עקיבא, דאמר: מוכר ב"עין יפה" הוא מוכר, אם כן המוכר שלשה אילנות בתוך שדהו יש ללוקח דרך להגיע אל האילנות, ומדוע אמר רבי אלעזר: אין ללוקח דרך בקרקע המוכר, וכי חולק הוא על רבו?!

אמר ליה רבא: רבי אלעזר מודה לשמואל רבו שהלכה כרבי עקיבא, ומה שרבי אלעזר הקשה על רבי יוחנן, הוא משום דלא

המוכר], כל שכן שיש לו רשות לדרוס על שדה המוכר בשעת ליקוט הפירות [כמלא אורה וסלו], ואם יש לו כמלא אורה וסלו — כל שכן שיש לו דרך. [ב"גידולי שמואל" תלה פלוגתת רשב"ם ותוספות אם במוכר שני אילנות יש לו כמלא אורה וסלו].

5. רשב"ם. לפי זה בלוקח שני אילנות יש לו דרך, היות ולא שייכא התם סברת "ארעא אחריתי היא", וכפי שנתפרש בפנים.

ובתוספות פירשו: מדברי רבי אלעזר משמע שיותר מסתבר לתת ללוקח דרך מאשר לתת לו כמלא אורה וסלו. והנה לוקח שני אילנות "לא ישפה" [אף שצל האילן מזיק לזרעיו של

יוכל לחרוש שם בבקר מחמת גובה המרדע.<sup>(8)</sup>

מי לא מודי רבי עקיבא באילן הנוטה לתוך שדה חבירו שקוצין בעל השדה את הענפים הבולטים לתוך שדהו כמלא גובה מרדע מעל גבי מחרישה, כדתנן לעיל כז ב.<sup>(9)</sup>

ומסתבר שאף רבי עקיבא מודה שאין המוכר מוכר ב"עין יפה" כל כך לאבד לגמרי מן הקרקע שלו.

למוכר,<sup>(6)</sup> לפיכך, בעין יפה הוא מוכר, ונותן לו דרך.

אבל גבי אילן מי שמעת ליה??

וכי אטו רבי עקיבא סובר שהמוכר מוכר ב"עין יפה" כל כך, לשעבד לו קרקע שלו לכל מה שיגדלו ענפי האילן?!

הרי<sup>(7)</sup> הצל של הענפים מזיק לזרעים שזורע שם בעל הקרקע, ולא עוד אלא שהמוכר לא

דעת רבי עקיבא אין המוכר יכול לכוף את הלוקח לשפות את הענפים, כי לדעת חכמים יכול הוא לכופו לשפות את הענפים כדי שלא יצטרך לטרוח בדינא ודיינא, אבל לדעת רבי עקיבא שבעין יפה הוא מוכר, לא שייך טעם זה].

8. רשב"ם. והכוונה: דרך החורש בבקר להוליך עמו מרדע — "מלמד הבקר", כדי להכות את הבהמה כאשר צריך להטותה אל הדרך הישרה, אם כן צריך הוא — נוסף לגובה המחרישה, עוד גובה כדי שיוכל להניף בו את המרדע על הבהמה בשעת החרישה — על פי דברי הערוך. [ראה עוד ברבינו יונה בביאור פסידא דמוכר].

9. קושיית הגמרא מתפרשת כך: המשנה לעיל כז ב נשנתה בסתם, משמע שאין חולק בדבר, ואף רבי עקיבא מודה בה. ואם תאמר: מוכר ולוקח שאני היות ובעין יפה הוא מוכר?!

יש לומר: מתניתין דפרק לא יחפור סתמא קתני, כל אילן שנוטה לשדה חבירו, ולא חילקה בין נוטע סמוך למיצר, לבן קונה אילן, אם כן רבי עקיבא דלא פליג על אותה משנה, סבירא ליה שאף לוקח אילן חייב לקצוץ את ענפי אילנו עד גובה המרדע — רשב"א.

6. על פי רשב"ם. [לפירושו מדובר באדם שמכר בור לחבירו, ולדעת רבי עקיבא הלוקח מקבל גם דרך. ובפירוש רבינו גרשום פירש באדם שמכר שדהו והבור אינו בכלל המכר, ולדעת רבי עקיבא שבעין יפה הוא מוכר, לא שירי המוכר לעצמו דרך אל הבור, על זה אומרת הגמרא כאן: היות והבור אינו מכחיש בקרקע, כדי שנאמר: המוכר שירי לעצמו זכות בקרקע שמכר ללוקח, על כן לא נחת המוכר לשירי לעצמו זכות של דרך אל הבור, וראה לעיל לו א, עא ב שם מבאר גם הרשב"ם כדברי רבינו גרשום כאן].

7. כתב הרשב"א: מה שהגמרא תירצה שהמוכר מעכבו אף לדעת רבי עקיבא משום עיכוב המחרישה, ולא אמרה משום דדילמא אמר ליה עד כאן היו ענפיו משולחין ותחתיהן שלי, הוא משום דעדיפא ליה למינקט הא, דאפילו כי לא טעין טענת הרמאין אית ליה להאי פסידא עד שיקוץ מלא המרדע דמעכב את המחרישה, אי נמי הא אפשר ליה בקביעות תחומין.

[ולדעת הרמב"ן (ראה לעיל עמוד א הערה 7) שאם נחלקו המוכר והלוקח לאחר זמן, זה אומר עד כאן היו מגיעין ענפי האילן בשעת המכירה כמו שהם היום, והמוכר אומר לא כי אלא נארכו הבדים, על הלוקח להביא ראיה, יש לומר שלפי

שקנה הלוקח מבעל הקרקע, כדי שיוכל ללקוט את פירות שלא בדוחק, מי זורע?<sup>9</sup>  
האם בעל האילן, הלוקח, זורע, והוא נחשב בעלים על הקרקע הזו.

או שמא, בעל הקרקע זורע, ואין הקרקע שייכת ללוקח, אלא משועבדת לו – שיוכל לדרוס עליה בשעת לקיטת הפירות.<sup>(12)</sup>

**אמר ליה רב יוסף: תניתוה, יש ללמוד תשובה לשאלה מן המשנה בפרק המוכר פירות.**<sup>(13)</sup>

שהרי כך שנינו: מי שיש לו גינה לפניו מגינתו של חבירו, נכנס בשעה שדרך בני אדם נכנסים ויוצא בשעה שדרך בני אדם יוצאין, ואינו מכניס לתוכה תגרין ולא יכנס מתוכה לתוך שדה אחרת.

אם כן, אפשר להעמיד את המשנה כדברי רבי עקיבא,<sup>(10)</sup> כי אמנם לעניין דרך, סובר רבי עקיבא שיש ללוקח רשות לעבור דרך שדה המוכר, היות ואין לו פסידא, אבל אם הגדילו הענפים – ישפה.

ואם המשנה יכולה להתפרש כדעת רבי עקיבא, הרי מתוך מה שאמר רבי אלעזר: השתא דרך אין לו, אורה וסלו יש לו, משמע שרבי אלעזר פוסק כחכמים דרבי עקיבא, וחולק על שמואל רבו שפסק כרבי עקיבא.

עתה חוזרת הגמרא לדברי רבי חייא בר אבא לעיל, ומסיקה: **תניא בברייתא בוותיה דרבי חייא בר אבא בשם רבי יוחנן:** הקונה שלשה אילנות הרי זה קנה תחתיהן וביניהן והוציא להם כמלוא אורה וסלו.<sup>(11)</sup>

**אמר, שאל, ליה אבוי לרב יוסף: אותן אורה וסלו, אותו שטח של "כמלא אורה וסלו",**

לו, היות ויכול הוא ללקט את פירותיו בדוחק בלא שיהיה לו "כמלא אורה וסלו" מחוץ לשטח שתחת האילן וענפיו].

12. א. אם תימצי לומר בעל הקרקע זורע, יש רשות לבעל האילן לדרוס על הזרעים בשעה שהוא מלקט את פירותיו.

ב. כל ספק הגמרא הוא ב"אותן אורה וסלו" אבל "תחתיהן וביניהן" פשיטא שבעל האילן זורעם – רשב"ם. [כפי שנתבאר לעיל הערה 2 שתחתיהן וביניהן הוו ממנוא דלוקח לגמרי, ורק לענין אורה וסלו יש לומר שאינם שלו ממש, אלא שנשתעבדו לו לעניין שיוכל לדרוס עליהם בשעת לקיטתו].

13. לקמן צט ב.

10. כתב הרשב"ם: אף על פי שהעמדנו את הסיפא דלקח שלשה אם הגדילו ישפה אף כרבי עקיבא, מכל מקום רישא דקתני: הלוקח שני אילנות לא קנה קרקע, ודאי לא מתוקמא כרבי עקיבא, דלרבי עקיבא הלוקח שני אילנות קנה קרקע, [וכן כתב הרשב"ם לעיל לז ב, עב א] אמנם תוספות [לעיל לז ב ד"ה מחר] חולקים וסוברים שאף לרבי עקיבא מכר שנים אין לו קרקע, וראה לעיל עמוד א הערה 11.

11. [אין להקשות: דילמא הך בריתא כרבי עקיבא, ואילו רבי יוחנן דיבר גם אליבא דרבנן, ועל זה אין ראייה מן הברייתא?]

כי יש לומר: גם אליבא דרבי עקיבא יש חידוש בדברי רבי יוחנן, כי יש לומר דוקא דרך יש לו, שהיות ואי אפשר בלא דרך, גמר המוכר והקנה לו בעין יפה, אבל כמלוא אורה וסלו אין

אם יפלו פירות האילן על הזרעים, (15) על כן אינני מוכן שתזרע את השטח הזה שהוא משועבד לאילנות.

ואם נבא לדמות את נידון המשנה ההיא לנידון שלנו, **הא לא דמיא אלא למה שמבואר שם בסיפא.**

שהרי שנינו: אם נתנו בית דין לבעל הגינה הפנימית דרך מן הצד, כדי להגיע אל גינתו, ודרך זו ניתנה לו בהסכמת שניהם — אנן סהדי שמחל לו החיצון את הדרך לגמרי, להיות מיוחד להליכה ולא לזריעה.

לפיכך, נכנס הפנימי בשעה שהוא רוצה ויוצא בשעה שרוצה, וזה וזה אינן רשאים לזרעה.

וכשם שבאותם דרך זה וזה אינם רשאים לזרעה, כך בנידון דידן זה וזה אינם רשאים לזרוע את ה"כמלא אורה וסלו".

ו"קל וחומר" הוא: אם באותה דרך, שאין בזריעה אלא הפסד מועט, שהזרעים מעכבים מעט את ההליכה — אין בעל הקרקע רשאי לזרעה, כל שכן לגבי "כמלא אורה וסלו" שאין בעל הקרקע רשאי לזרוע שם, היות ויש ללוקח הפסד מרובה, שהפירות מיטנפים על ידי הזרעים. (16)

והחיצון [בעל הגינה החיצונית] זורע את הדרך, כי היות והגינה הפנימית היא באמצע שדהו, אנן סהדי, שלא מחל החיצון לפנימי את הדרך מכל וכל, שלא יוכל לזרוע שם.

וכשם שבעל הקרקע — "החיצון", זורע את הדרך, אף שהיא משועבדת לבעל הגינה הפנימית, כך רשאי בעל הקרקע — מוכר האילנות לזרוע את השטח של "כמלא אורה וסלו", אף שהוא משועבד לבעל האילנות, שיוכל ללכת שם כשהוא מלקט את פירותיו.

**אמר, שאל, ליה אביי: מני דמי, וכי אטו אפשר להשוות את דין "כמלא אורה וסלו" בסוגיא זו, לדין הדרך של בעל הגינה הפנימית!?**

הרי התם, כאשר החיצון זורע את הדרך, ליה ליה פסידא ללוקח, ולבעל הגינה הפנימית, (14) בזריעתו של החיצון, שהרי אין הדרך משמשת לו אלא למעבר, והרי הוא עובר כדרכו ודורס על הזרעים.

**אבל הכא, אם יזרע בעל הקרקע את השטח של "כמלא אורה וסלו", אית ליה פסידא ללוקח האילן, ויכול הוא למנוע את בעל הקרקע לזרוע שם.**

**דאמר ליה לוקח למוכר: הא קמיטנפי פירי,**

מיגאש משמע שהפירות נופלים מן האילן].

16. ואמנם, את השטח של כמלא ואורה וסלו לא קיבל הלוקח על ידי בית דין, ואף המוכר והלוקח לא דיברו על כך ביניהם להדיא, מכל מקום נחשב הדבר כמו "נתנו לו בית דין מדעת שניהם", היות ומסתמא הקונה אילנות יש לו שיעור אורה וסלו.

14. "לוקח" לאו דווקא, דהא מיירי התם ביורשים או שותפים שחלקו כמו שכתב שם רשב"ם.

15. רשב"ם. ורבינו גרשום כתב: משום דקא מיטנפי פירי מחמת הזריעה והזבל שנופלים הפירות ביניהם. [ברבינו יונה סוף ד"ה תניא כוותיה משמע שהחשש הוא שיפלו הפירות מידו של בעל האילן בשעת לקיטתם. ומדברי הר"י

"מפוזרים", ואינם מצטרפים להחשב "שדה אילן".<sup>(19)</sup>

ורבא אמר רב נחמן אמר שמואל: לא כדברי רב יוסף, אלא משמונה אמות ועד שש עשרה, אם נטועים הם בתוך שמונה אמות, הרי הם "יער" ולא "שדה אילן", וכן אם יש להם שש עשרה אמה, אינם "שדה אילן", אלא כל עץ ועץ נחשב בפני עצמו.<sup>(20)</sup>

רב יוסף חלה ושכח מתלמודו.

אמר ליה אביי לרב יוסף: לא תפלוג עליה דרב נחמן, כי בודאי שמועתו של רב נחמן בשם שמואל היא השמועה הנכונה, ואתה חלית ושכחת.

דהא תנן במתניתין כוותיה דרב נחמן.

נאמר בתורה [דברים כב ט]: "לא תזרע כרמך כלאים, פן תקדש המלאה הזרע אשר תזרע ותבואת הכרם". וקיבלו חכמים שהזרע בצד הכרם, וכל שכן בתוכו, הרי זה "קידש" ונאסרו שניהם, הזרע והכרם, בהנאה.<sup>(21)</sup>

ומסקינן: תניא בברייתא כוותיה דאביי: הרי זה קנה תחתיהן וביניהן וחוצה להם כמלוא אורה וסלו, וזה וזה אינן רשאים לזרעה.

ודנה הגמרא: כמה יהא ביניהן: בין האילנות, ונאמר: קנה שלשה קנה קרקע תחתיהן וביניהן וכו'?

שהרי, אם קרובים האילנות זה לזה יותר מדאי, הרי הן כיער העומד להתלש, ולא חשיבי.

ואם רחוקים האילנות זה מזה יותר מדאי, אינם מצטרפים זה לזה; הרי הם כשלשה אילנות נפרדים, ואינם נחשבים "שדה אילן" לקנות את הקרקע.<sup>(17)</sup>

אמר רב יוסף אמר רב יהודה אמר שמואל: לא קנה קרקע אלא מארבע אמות רווח בין אילן לאילן, ועד שמונה אמות.

כי אם הרווח שבין אילן לאילן הוא פחות מארבע אמות, הרי אין המחרישה ראויה לחרוש ביניהם, ועומדים הם להעקר.<sup>(18)</sup>

ואם יש להם שמונה אמות אמות, הרי הם

"מפוזרים", וכן כתב רשב"ם לענין שש עשרה אמות לדעת רב נחמן. אמנם תוספות חולקים [לקמן ד"ה זיל וד"ה כמה] וסוברים: עד ועד בכלל, ואין נחשבים מפוזרים אלא כשהם רחוקים מעט יותר משמונה אמות לרב יוסף, ומעט יותר משש עשרה אליבא דרב נחמן. וכן דעת הרשב"א, ראה שם.

20. ראה להלן פה א הערה 6 דברי ה"חזון איש" בביאור מחלוקת האמוראים.

21. כתב רשב"ם: האידנא קיימא לן כרבי יאשיה שאין איסור כלאי הכרם אלא כשזרע חיטה

17. רשב"ם. ובסמ"ע רטז כד כתב: בפחות מארבע אמות אין להם יניקה כפי צרכן וכעקורים דמו, ויותר משש עשרה אמות [למסקנה כרבא] אין הקרקע בטילה אצלן כיון שאין צריך ליניקתן, וראה עוד בנמוקי יוסף.

18. כתב הרשב"ם: ארבע אמות רווח לכד עובי האילנות, כדמוכח לקמיה. [כוונת רשב"ם למעשה דרב יהודה בדורא דרעותא, על פי פירושו שם דלא כתוספות דהתם].

19. כתב רשב"ם: עד שמונה אמות — ולא "עד" בכלל, כלומר בשמונה אמות רווח נחשבים

ולא כרם בלבד נאסר על ידי הזרע שבצידו, אלא אף הזורע בסמוך לגפן יחידית נאסרו שניהם בהנאה.

מכל מקום, אין דין הכרם ודין גפן יחידית שוים, כי הזורע סמוך לכרם חייב להרחיק ארבע אמות, והזורע סמוך לגפן יחידית די לו שירחיק שלשה טפחים.<sup>(22)</sup>

ומה הוא "כרם"? קיבלו חכמים ש"כרם" היינו חמש גפנים לכל הפחות שנטועות בשתי שורות, שתי גפנים כנגד שתי גפנים, וגפן חמישית יוצאת כזנב.<sup>(23)</sup>

חמש גפנים שעומדות בשורה אחת, אין זה "כרם", וכן אם היו הגפנים קרובות זו לזו יותר מדאי, או שהיו מרוחקות זו מזו יותר מדאי, אין זה "כרם", יכול הוא לזרוע בין הגפנים והרי כל אחת מהגפנים נידונית כגפן יחידית, שאין צריך להרחיק ממנה אלא שלשה טפחים.

כדי להתיר לזרוע בין שורות הגפנים, צריך להרחיק גם את זמורותיהן, ולא די במה שעיקרי הגפנים רחוקים זה מזה.<sup>(24)</sup>

דתנן [כלאים פרק ד משנה ט]: הנוטע את כרמו שש עשרה אמה על שש עשרה אמה, שהיו בין שורה לשורה שש עשרה אמות, אין זה כרם, ומותר להביא זרע לשם, בין שורה לשורה.

טעם הדבר הוא: הגפנים מרוחקות זו מזו יותר מדאי, שהרי יש רווח שש עשרה אמה בין שורה לשורה, נמצא שאין כאן "כרם", ויכול הוא לזרוע בין השורות, אם ירחיק שלשה טפחים מן הגפנים, כדין הזורע סמוך לגפן יחידית.

אמר רבי יהודה: מעשה היה בצלמון [שם מקום] באדם אחד שנטע את כרמו שש עשרה על שש עשרה אמה, ורצה לזרוע בין השורות.

ומה עשה? בשנה אחת היה הופך את שער [ענפי האילנות, הזמורות] של שתי שורות הגפנים לצד אחד, וזרוע את הניר [בכרמו של אותו אדם היו הרבה שורות, והוא רצה לזרוע ביניהם, מה עשה? הפך את הזמורות של שתי שורות סמוכות והיטה אותם אל הרווח שביניהם, וכן עשה בזמורות של שתי השורות הנטועות להלן, וכן בכל שורות

23. לשיטת הרשב"ם [פג א ד"ה ג גפנים] שתי שורות גפנים באחת שתי גפנים ובשניה שלש גפנים שתיים מהן כנגד שתיים שבשורה הראשונה והשלישית אחריהן, הרי אלו: שתיים כנגד שתיים ואחת יוצאת זנב. אך הרמב"ם סובר שבכהאי גוונא אין כאן כרם. ומכל מקום שתי שורות גפנים שבכל אחת לפחות שלש גפנים — הרי זה כרם ראה בדבריו [כלאים ז ב, ז ז].

24. דין זה אינו אלא מדרבנן, ולשיטת רשב"ם

שעורה וחרצן במפולת יד, ויכול הוא לזרוע בסמוך לכרם, ואין הם נאסרים בהנאה, וכן כתבו תוספות בקידושין לט א.

אבל שיטת הרמב"ם שאף על פי שאין איסור בזריעה מכל מקום נאסרים הכרם והזרעים בהנאה וכן דעת הר"ן, ראה ב"כסף משנה" כלאים ז.

22. תוספות. [ראה ברש"ש שהוא פלוגתא דתנאים כלאים פרק ו משנה א, ובר"ש כתב להרחיק ששה טפחים וכן פסק הרמב"ם].